

Næringskomiteen
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Vår saksbehandler
Amund Johnsrud / Sem Varhaug Søberg
+47 97 54 18 42 / +47 97 64 59 44

Vår dato
28.04.2021
Deres dato

Vår referanse
18/00818-135
Deres referanse

Prop. 122 L (2020-2021) - Endringer i lov om forbud mot hold av pelsdyr - innspill til Næringskomiteen fra Norges Bondelag

1. Full erstatning

Norges Bondelag er tilfreds med at kompensasjonen til pelsdyroppdretterne blir som om det dreier seg om et ekspropriasjonsartet inngrep, slik at regjeringen følger opp Stortingets vedtak av 11. februar 2020 (Vedtak 354 – 357).

Norges Bondelag hadde en rekke merknader til Landbruks- og matdepartementets (LMD) endringsforslag til pelsdyrforbudsloven, som ble sendt på høring den 26. november 2020 med høringsfrist 21. januar 2021. Noen av disse merknadene er tatt til følge i det endrede lovforslaget som Stortinget nå behandler. Det gjelder blant annet fjerning av vilkåret om at handel med skinn/pels må være avsluttet for å ha rett på erstatning, samt en forskriftshjemmel som åpner for forskuddsutbetaling av kompensasjon/erstatning.

Det er likevel fortsatt nødvendig med endringer i lovforslaget, for å sikre oppdretterne full erstatning i tråd med Stortingets intensjon.

2. Hvem som dekkes av erstatningsordningen

I lovproposisjonen er retten til erstatning begrenset til oppdrettere som holdt pelsdyr 15. januar 2018, og «*som eier eller leier anlegget for hold av pelsdyr*». Det følger likevel et unntak i forskrift om kompensasjon etter avvikling av hold av pelsdyr mv. (kompensasjonsforskriften), for bønder som enten deltok i et organisert opplegg for sanering av smittsom dyresykdom, samt en dispensasjonsadgang for bønder som av «*tvingende grunner utenfor dennes kontroll hadde et midlertidig opphold i pelsdyrholdet 15. januar 2018*». Etter innspillene i høringsrunden i januar har regjeringen foreslått å utvide kretsen av erstatningsberettigede til også oppdrettere som hadde et nødvendig, midlertidig opphold 15. januar 2018 på grunn av egen sykdom. I tillegg er det uttrykt i lovproposisjonen at det *kan* være aktuelt å inkludere oppdrettere som har opphold av andre årsaker, for eksempel utdanning/kompetanseheving med sikte på videre drift.

Det er positivt at regjeringen har åpnet for å utvide kretsen av erstatningsberettigede. Likevel er det fortsatt tilfeller som faller utenfor erstatningsordningen fordi de tilfeldigvis hadde et midlertidig

opphold rundt 15. januar 2018, og som ikke hadde noen muligheter til å forutse at dette skulle medføre store økonomiske tap. Dette gjelder blant annet de som var midt i generasjonsskifter eller som av andre årsaker hadde andre, legitime midlertidige opphold i driften.

Norges Bondelag mener det er mer naturlig å ta utgangspunkt i 1. januar 2015, ved avgrensning av kretsen av erstatningsberettigede. Dette var datoen for de siste store endringene i forskriftskravene for pelsdyrnæringen, noe som medførte behov for investeringer med leve- og avskrivningstid på mer enn tre år. Det er derfor ingen tvil om at pelsdyrbønder som gjennomførte disse endringene hadde et langsiktig perspektiv på pelsdyrholdet.

Norges Bondelag mener derfor at grunnvilkårene i lovforslaget må endres slik at samtlige bønder som hadde forskriftsmessig anlegg i henhold til kravene fra 1. januar 2015, og som ikke hadde gjennomført en endelig avvikling 15. januar 2018, skal ha rett til erstatning.

Ved vurderingen av om en oppdretter hadde gjennomført endelig avvikling kan det sees hen til kriteriene i naturmangfoldloven § 50. I henhold til § 50 første ledd første punktum har eiere eller rettighetshavere i eiendom som får tap som følge av at vernevedtak vanskeliggjør «*igangværende bruk*», rett til erstatning. Igangværende bruk er nærmere beskrevet i forarbeidene, se (Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 427):

«Som igangværende regnes den bruk som faktisk foregår på vernetidspunktet, i motsetning til bruk som er opphørt eller enda ikke er kommet i gang. Tap som skyldes at bruksendring eller omlegging blir forhindret, gir ikke rett til erstatning etter bestemmelsen. Bruk som er midlertidig opphørt for en begrenset periode, f.eks. pga. eierskifte eller sykdom, vil imidlertid ikke være til hinder for erstatning. Det samme gjelder situasjonsbetinget ikke-bruk når man må regne med at bruken vil bli tatt opp igjen. Om ikke-bruken er midlertidig eller kortvarig må vurderes i lys av hvor lenge ikke-bruken har vart, hva som er årsaken til den, og betydningen den alminnelige samfunnsutviklingen har for slik bruk.»

Norges Bondelag mener at denne avgrensningen i naturmangfoldloven er direkte overførbart til avviklingen av pelsdyrnæringen.

Proposisjonen legger opp til at kun «*pelsdyroppdretter*» skal være erstatningsberettiget. Utleiere eller andre som leverer varer eller tjenester til pelsdyroppdrettere omfattes ikke. Det innebærer for eksempel at en som leier ut i påvente av et generasjonsskifte, faller utenfor. Dette er i strid med ordinære ekspropriasjonsrettslige regler, der både eieren av anlegget og leietaker har et ekspropriasjonsrettslig vern. Videre faller pelsier og pelsdyrfôranlegg som eies av bønder i fellesskap, utenfor erstatningsordningen. Lovproposisjonen skaper derfor et skille mellom de som eier slik drifts- og anleggskapital i samme selskap som pelsdyrholdet, og de som har skilt ut denne delen av virksomheten i annen selskapsform. Et slikt skille fremstår som vilkårlig og mangler saklig begrunnelse.

Norges Bondelag mener derfor at loven må endres slik at også utleiere av pelsdyranlegg har rett til erstatning for sine tap og videre at retten til erstatning må gjelde fullt ut, uavhengig av hvordan pelsdyrbonden har organisert virksomheten sin. Dette medfører at også pelsdyravhengig virksomhet skal ha erstatning.

I erstatningsordningen til de danske minkoppdretterne som måtte avlive dyrene på grunn av Covid-19, legges det opp til at også «*minkafhængige følgerhverv*» får erstatning. Dette omfatter blant annet pelsier, pelsdyrfôranlegg og pelsdyranleggsutleiere. Kriteriene er at minst 50 % av virksomhetens omsetning de siste tre årene skal stamme fra handel med danske minkprodusenter og at virksomhetens produksjon ikke umiddelbart kan omlegges til annen aktivitet. Norges Bondelag mener at dette må kunne løses på en lignende måte i Norge for pelsier, pelsdyrfôranlegg, pelsdyranleggsutleiere og lignende virksomhet.

3. Erstatningsutmålingen

Det foreslås i pelsdyrproposisjonen at erstatningen skal fastsettes etter utmålingsreglene i ekspropriasjonerstatningsloven «*så langt de passer*». Denne loven er ikke skrevet med sikte på utmåling av erstatning for ren formueskade hos eieren av den faste eiendom. Det vises her til Advokatforeningens høringsuttalelse til lovforslaget av 15. januar 2021. Det innebærer at det må gjøres enkelte presiseringer og tilpasninger fra ekspropriasjonerstatningsloven, beregnet på dette spesielle tilfellet.

I lovproposisjonen er det gitt noen føringer for hvordan ekspropriasjonsretten skal anvendes, i tillegg til det som var foreslått i høringsforslaget fra 26. november 2020. Det er imidlertid presisert at den nærmere grensen må trekkes av forvaltningen og domstolene. Norges Bondelag mener imidlertid at lovgiver må gjøre en konkret tilpasning av ekspropriasjonsregelverket beregnet på dette unike og ekstraordinære næringsforbudet, for å forebygge at bøndene, forvaltningen og domstolene ender opp med tid- og ressurskrevende saker. Et næringsforbud er i seg selv en svært stor belastning for de som rammes, og det bør så langt som det er mulig forebygges at disse i tillegg utsettes for utmattende prosesser.

Det må derfor lovfestes at pelsdyrbøndene skal kunne velge nedskrevet gjenanskaffelsesverdi som alternativ til bruksverdi/salgsverdi ved utmåling av erstatningen. Dette vil være et nødvendig sikkerhetsnett for de som ikke passer inn i den standardiserte modellen som utarbeides av NIBIO. Ekstrakostnaden ved en slik ordning vil være svært liten for staten, sammenlignet med betydningen for de bøndene som reddes økonomisk av en slik lovfesting, og som dermed kan gå videre i livene sine. Det har allerede blitt avholdt takster for en rekke pelsdyrgårder basert på teknisk verdi. Ved denne verdsettingsmetoden vil man således kunne se hen til allerede avholdte takster og dermed spare kostnader. Videre vil en verdsettelse etter dette prinsippet kunne medføre en forenklet og raskere saksavvikling.

I lovproposisjonen fremkommer det at NIBIO skal utarbeide beregninger som vil danne et godt grunnlag for arbeidet med å utforme statens tilbud til pelsdyroppdretterne. Norges Bondelag mener at næringen, først og fremst Norges Pelsdyrslag, må involveres i dette arbeidet slik at alle aspekter ved næringen blir tatt i betraktning.

4. Sakskostnader ved skjønn

Det er gitt regler om sakskostnader ved skjønn i lovforslaget § 4 tredje ledd. Det foreslås at skjønnsprosessloven § 42 gis anvendelse ved underskjønn. I henhold til første ledd i denne bestemmelsen har bonden rett på dekning av «*nødvendige utgifter*» i anledning skjønnsaken. Samtidig følger det av andre ledd at retten kan gjøre helt eller delvis unntak fra første ledd når den som utsettes for inngrepet har avslått et rimelig forlikstilbud eller begjært skjønn uten rimelig grunn.

Norges Bondelag mener det er uakseptabelt at en bonde som blir pålagt å legge ned sin lovlige næring, skal risikere å måtte dekke utgifter til egne sakkyndige i anledning saken. Lovforslaget og næringsforbudet reiser mange spørsmål når det gjelder erstatningsutmålingen, som innebærer at bonden vil kunne ha god grunn til å få prøvd saken for skjønnsretten. I tillegg vet vi av erfaringer at det er til dels store forskjeller mellom statens sakkyndige og de sakkyndige som arbeider for den som utsettes for et tvangsinngrep. Dersom lovforslaget om anvendelse av skjønnsprosessloven § 42 blir stående, kan det derfor føre til at pelsdyrbøndene ikke tør å nyttiggjøre seg den rettssikkerhetsgaranti som ligger i få prøvd erstatningsutmålingen for domstolene.

Det bemerkes at Stortinget har vedtatt at det skal gis kompensasjon som om det dreier seg om et ekspropriasjonsart inngrep. **Norges Bondelag mener derfor at pelsdyrbøndene må stå i samme stilling som ved ekspropriasjon, hvilket innebærer at henvisningen til skjønnsprosessloven § 42 må erstattes med en henvisning til skjønnsprosessloven § 54.**

Ved *overskjønn* begjært av staten skal staten dekke pelsdyrbondens nødvendige omkostninger, jf. lovforslaget § 4 tredje ledd andre punktum. Ved *overskjønn* som begjæres av pelsdyroppdretteren «*gjelder reglene i tvisteloven kapittel 20*», jf. lovforslaget § 4 tredje ledd siste punktum. Som tidligere nevnt, reiser denne saken mange rettslige tvilsspørsmål om erstatningsutmålingen. Frykten for å måtte dekke sakskostnader ved et *overskjønn*, vil kunne føre til at berettigede begjæringer om *overskjønn* ikke blir fremsatt. På denne bakgrunn må bestemmelsene i skjønnsprosessloven §§ 54a og 54b komme til anvendelse ved *overskjønn* og anke. Disse tilgodeser «*saksøkte*», pelsdyroppdretteren, i større utstrekning enn de alminnelige sakskostnadsreglene i tvisteloven kapittel 20. **Norges Bondelag mener på dette grunnlaget at siste punktum i lovforslaget § 4 tredje ledd må strykes og erstattes med en henvisning til skjønnsprosessloven §§ 54a og 54b.**

5. Skattefritak

Spørsmålet om skattlegging av erstatningene er tatt opp i høringsrundene flere ganger, men er fortsatt ikke avklart. Saken synes å ha blitt en kasteball mellom LMD og Finansdepartementet. Dette er lite tillitvekkende. Det er per i dag bare 9 pelsdyrbønder igjen. De fleste la ned virksomheten allerede i 2019 og 2020, og har mottatt kompensasjon etter den tidligere ordningen, men sitter fortsatt med mange uavklarte spørsmål om beskatningen. Det er derfor ikke mulig å planlegge for nyinvesteringer eller eventuelt ny næring. Av denne årsak må Stortinget gripe inn for å gi de nødvendige avklaringer.

Fullt fritak for skatt på erstatningene

I og med at de aller fleste pelsdyrbønder driver som enkeltpersonforetak har man full personinntektsbeskatning, uten anledning til utsatt beskatning av løpende inntekter. Med utbetaling av relativt høye erstatningssummer, hvor mange ofte har lave bokførte verdier, kan opp mot halvparten av erstatningen gå tilbake til staten. **Norges Bondelag mener at staten må vise at man tar fullt ansvar for den situasjonen som pelsdyrbøndene har havnet i ved å sørge for skattefritak for erstatningene.**

Etter de alminnelige skattereglene vil pelsdyrbøndene i beste fall kunne kreve betinget skattefritak (utsettelse av skattleggingen). Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig ettersom de fleste pelsdyrbønder ikke har mulighet til å reinvestere erstatningen i annen næring fordi de ikke har ressursgrunnlag for dette. Det vises i den forbindelse til at 40 prosent av pelsdyrbøndene driver virksomheten på leid grunn.

Staten har ved et «*pennestrøk*» tatt vekk livsgrunnlaget for pelsdyrbøndene. Prosessen har vært – og er fortsatt – tung, og med mange uavklarte spørsmål. Det finnes ingen tilsvarende saker i Norge som det kan sammenlignes med. Det sentrale er imidlertid at *avviklingen er påført utenfra og ved politiske vedtak*, og at pelsdyrbøndene betaler en høy pris for at fellesskapets vilje skal bli oppfylt. Situasjonen skiller seg prinsipielt sett ikke fra vernesaker hvor skogeiere som avstår grunn til verneformål, basert på fellesskapets ønske, har *fullt fritak for skatt* på sine erstatninger. En tilsvarende løsning bør derfor vedtas for pelsdyrnæringen.

Pelsdyrbøndene har vært gjenstand for en langvarig, vinglete og uryddig politisk prosess som ingen ennå kjenner sluttresultatet av, selv etter flere års behandling. Skattefritak på erstatningene er i denne sammenhengen et rimelig tiltak. Norges Bondelag oppfordrer derfor Næringskomiteen til å sørge for at denne relativt lille gruppen næringsdrivende **fritas for skattebelastning på erstatningene.**

Andre ubesvarte skatterelaterte problemstillinger

Norges Bondelag har overfor LMD flere ganger påpekt at regelverket for beskatning og trygd ikke er tilpasset den situasjonen som pelsdyrbøndene nå er satt i.

Vi er blant annet kjent med at generasjonsskifter er gjennomført i løpet av de siste årene, uten tanke for at dette kan gi skattemessige ulemper. Den erstatningsberettigede pelsdyrbonde eier ikke lenger de realiserte objektene, og har da ingen bokførte verdier å føre erstatningen mot. Dette gir ytterligere skattebelastning.

Som et eksempel på en trygderettslig utfordring, kan nevnes at pelsdyrbønder som selger pelsdyrskinn fra lager etter at virksomheten er nedlagt, vil kunne få avkortning i evt. uføretrygd.

Norges Bondelag har tatt opp dette, og *flere andre skatte-, avgifts- og trygderettslige problemstillinger* i høringsbrevet til Landbruks- og matdepartementet i januar i år, men spørsmålene er ikke kommentert videre i innstillingen fra LMD.

Det er viktig at Næringskomiteen er seg bevisst helheten av nedleggelsen av næringa, herunder de skattemessige effektene. Selv om skatteproblematikken ikke ligger på komiteens bord, **anmoder Norges Bondelag likevel komiteen om å ta stilling til problemstillinger som også gjelder tilhørende rettsområder, som skatt, merverdiavgift og trygd.**

6. Øvrige forhold

Norges Bondelag hadde for øvrig flere andre merknader til lovforslaget i januar som ikke er avklart i lovproposisjonen, herunder:

- Som en konsekvens av lovforbudet må staten dekke kostnadene ved å fjerne pelsdyrvirksomheten, inklusiv all tilhørende infrastruktur. Kompensasjonsforskriftens begrep «pelsdyrhus» må erstattes med «pelsdyranlegg» eller et annet dekkende begrep.
- Erstatning som utbetales med hjemmel i forbudsloven kan ikke anses som næringsinntekt som kan føre til avkortning i retten til alderspensjon etter kompensasjonsforskriften.
- Staten må betale rente på erstatningsbeløpet fra det tidspunkt virksomheten ble nedlagt og frem til utbetaling skjer.
- Staten må dekke bøndernes nødvendige utgifter til vedlikehold og forsikring av anlegget fra avvikling av pelsdyrholdet til staten har fremsatt sitt tilbud.

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Sigrid Hjørnegård

Sem Varhaug Søberg